

УДК 130.2  
ORCID 0000-0002-3532-7439

**ПРО СТАНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ  
ТА АНАЛІЗУ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ  
ЯК НАУКОВИХ ДИСЦИПЛІН:  
РОЛЬ ОЛЕКСАНДРА ГРИЦЕНКА В ЦЬОМУ ПРОЦЕСІ**

**Стриха****Максим Віталійович**

доктор фізико-математичних наук,  
професор, лауреат  
Державної премії  
імені М. Рильського

**Стриха****Максим Витальевич**

доктор физико-математических  
наук, профессор, лауреат  
Государственной премии  
имени М. Рильского

**Maksym Strikha**

Dr. hab. (Physics), Professor,  
Maksym Rylskiy Literary  
Prize Winner

*Анотація.* У статті оглянуто основні аспекти історії становлення в Україні таких напрямів сучасної гуманітаристики, як міждисциплінарні культурні дослідження, методологічні аспекти аналізу культурної політики, дослідження популярної культури та культурних індустрій, трансформація національного культурного простору та культури пам'яті в умовах посткомуністичного суспільства й глобалізації. Особливу увагу приділено ролі відомого культуролога О. Гриценка в зазначених процесах становлення.

*Ключові слова:* гуманітарні науки, культурні дослідження, популярна культура, аналіз культурної політики, культура пам'яті, символічний простір.

У другій половині ХХ століття у світовій гуманітаристиці окреслився так званий культурний або ж культурологічний поворот (*cultural turn*). Соціологи, історики, перекладознавці, політологи, навіть економісти усвідомили, що саме культура, як неодмінне підґрунтя більшості процесів у людських спільнотах, обумовлює головні відмінності цих процесів від природних. Науковці історичної школи “Анналів”, прихильники мікроісторії та історії ідей зосередилися на процесах соціокультурної трансформації та змін у свідомості й уявленнях людей, а не на голосних політичних подіях, “королях і битвах”. Соціологи услід за М. Вебером пояснювали розвиток модерних європейських суспільств “протестантською етикою”, політологи услід за Д. Беллом інтерпретували кризові явища в країнах Заходу “культурними суперечностями сучасного капіталізму”, а послідовники франкфуртської критичної школи, за Т. Адорно, віддавали мистецькому авангарду, а не зіпсутому споживацтвом робітничому класу, роль рушія революційних змін.

Одним із наслідків цієї трансформації гуманітарної наукової парадигми стала поява спершу у Великій Британії, а потім і в інших країнах цілого напрямку в гуманітарних науках, що мав принципово міждисциплінарний характер, культурних досліджень (*cultural studies*). Предметом культурного дослідження могло стати практично будь-яке явище суспільного, економічного, політичного, духовного чи мистецького життя, але воно мало аналізуватися з різних боків, як явище культури

в антропологічному сенсі, тобто — з урахуванням його споживання та рецепції різними групами суспільства, його репрезентацій у культурному житті, його впливу на ідентичності людей, на їхній спосіб життя. Особливого значення за таких умов набувало вивчення масових, популярних культурних практик, діяльності й впливу сучасних культурних індустрій, а також політики демократичної держави в культурній сфері.

Однак усі ці нові й важливі інтелектуальні процеси до початку 1990-х років фактично оминали Україну, її гуманітарні науки. Такі поняття (і явища, ними позначені), як “масова культура” чи “споживацьке суспільство”, уважалися притаманними лише прогнилому капіталістичному Заходові, а культурна політика цілком належала до сфери діяльності ідеологічних підрозділів правлячої Компартії.

Тож під кінець горбачовської “перебудови” в наших гуманітарних науках розпочався процес гарячкового наздоганяння. Молодий науковець і письменник Олександр Гриценко був одним із тих, хто вже в перші дні після розвалу СРСР, усвідомивши цей інтелектуальний вакуум, почав активні зусилля, аби його заповнити власним науковим і творчим доробком.

Зроблю невеликий відступ. Про людей, які одержали природничу освіту, але згодом перейшли на літературну чи мистецьку творчість або на гуманітарні науки, інколи кажуть, що вони не одразу знайшли свій шлях. Із Олександром Гриценком було інакше: його змолоду цікавили різні сфери наукової та творчої діяльності, і до багатьох із них він зробив чималий та істотний внесок. Закінчивши у 1980 році відділення економічної кібернетики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, О. Гриценко через кілька років захистив дисертацію кандидата технічних наук за спеціальністю “Автоматизовані системи управління” (1987), а паралельно відбувалося його становлення як літературного критика, поета й перекладача. Власне, й познайомився я з Олександром у 1980-ті не як з кібернетиком (хоч сам закінчив сусідній радіофізичний факультет), а як з молодим письменником, вельми помітним на тлі оспівувачів “рідних лук” та “боротьби за мир”. І говорили ми з ним тоді в київських кав’ярнях чи в байдарковому поході саме про літературу й “перестройку”, яка відкривала шанси позбутися нарешті маразму комуністичної системи

(хоч публічно, звісно, могло йтися лише про засудження ексцесів сталінізму чи “застою”).

Майже одночасно із захистом дисертації О. Гриценко видав першу збірку поезій “Карта будня”. Прочитую власний тодішній відгук на ту книжку: “Молодий поет чи не вперше серед україномовних авторів зумів проникнути в стихію сучасного міста з відсутньою масовою українською субкультурою. Адже навіть найурбаністичніші наші поети, від шістдесятника В. Коротича до “вісімдесятниці” О. Забужко, жили в дуже умовному, витвореному переважно з культурологічної традиції місті, яке мало небагато точок дотикання з реальним сучасним мегаполісом” (“Прапор”, №4, 1989).

У ті роки О. Гриценко опублікував низку літературно-критичних статей про творчість поетів-вісімдесятників (літературного покоління, до якого він і сам належав), про українську літературу доби “Розстріляного Відродження” (М. Хвильового, М. Йогансена, В. Підмогильного, В. Винниченка), про шістдесятників В. Шевчука, Д. Павличка, Б. Олійника. Полемічні статті О. Гриценка “Авангард як традиція” [1] та “Реалізм і реальність” [2] мали чималий розголос у тодішніх дискусіях про шляхи подальшого розвитку української поезії, звільненої від тиску цензури та панцира “соцреалізму”. У 1990 році О. Гриценка прийняли до Спілки письменників України за рекомендаціями І. Драча та М. Рябчука.

Того самого року О. Гриценко перейшов працювати до впливового тоді літературного часопису “Всесвіт” як редактор відділу критики. Він став помітним учасником кількох перекладацьких проектів, що їх здійснила Соломія Павличко (видання українських перекладів поезій Е. Дікінсон, Т. С. Еліота, Е. Е. Камінгса). Ці проекти мали на меті наблизити до українських читачів те багатство модерної західної літератури, про яке вони доти знали хіба що “з третіх рук”. Перекладав він також напівзабороненого за радянських часів О. Мандельштама для збірки українських перекладів російської поезії “серебряного века”, але через кризу книговидання вона побачила світ лише на початку ХХІ століття.

У червні 1993 року ми разом із О. Гриценком прийшли працювати радниками міністра культури І. М. Дзюби (цікаво, що нашим колегою, який опікувався музичним мистецтвом, став колишній чемпіон України з боксу в надлегкій вазі й водночас —

знавець опери й симфонічної музики Андрій Кочур, син легендарного Григорія Кочура). Відтоді й надовго основною тематикою наукової та аналітичної діяльності О. Гриценка стала культурна політика, тим більше, що управлінська проблематика відповідала його базовій освіті та попередній науковій роботі. Свою наукову кваліфікацію, а також свої знання культурної проблематики в різних країнах світу О. Гриценко збагатив завдяки стажуванню у Великій Британії (Університет Ворік, де ми разом з Олександром у вересні 1994-го вивчали британську культурну політику), Сполучених Штатах (стипендія Фулбрайта в Університеті штату Пенсильванія, 1997), у Центрально-Європейському університеті (Будапешт, 2000 та 2002 роки).

У 1994-му підготовлений О. Гриценком посібник “Культурна політика: концепції та досвід” [3] був виданий Академією державного управління і самоврядування (нині — НАДУ при Президентові України), але використовували його в навчальному процесі не лише в цьому виші.

Прагматичний характер роботи в Міністерстві культури та складний, перехідний стан культури в Україні обумовили прикладний і водночас реформаторський характер значної частини тодішнього інтелектуального доробку О. Гриценка. Ми разом підготували в 1994 році проект “Основних положень Концепції державної культурної політики України” [4]. Через радикальність окремих пропозицій цей проект викликав бурхливу реакцію керівництва деяких творчих спілок (які тоді ще сподівалися, що з незалежністю зміниться тільки об’єкт оспівування, а обсяги державної винагороди та способи її отримання лишаються ті самі). Та все ж цей проект ліг в основу урядового документа “Концептуальні напрями діяльності органів виконавчої влади щодо розвитку культури” (затверджені Постановою КМУ № 675 від 23.06.1997).

Восени 1994 року О. Гриценко був призначений заступником директора новоствореного Українського центру культурних досліджень, покликаною не лише служити осередком аналітичного забезпечення Мінкультури, а й стати майданчиком для розбудови вітчизняної наукової школи культурних досліджень, вивчення популярної культури, креативної економіки та культурної політики сучасної України.

Після передчасної смерті першого директора УЦКД В. Подкопаєва (2002) О. Гриценко очолив

Центр і був його директором до кінця 2012 року. До роботи в цьому науковому осередку він залучив багатьох відомих науковців та інтелектуалів з різних поколінь — В. Євтуха, М. Рябчука, С. Тримбача, О. Семашка, О. Ірванця, Є. Кононенко, Л. Таран, А. Андрес, М. Кушнар'юву, І. Кузнецову, В. Солодовника, О. Різника, І. Булкіну та інших.

Певний час завідувати (за сумісництвом) лабораторією методологічних основ культурної політики УЦКД і брати участь у багатьох наукових проєктах випало й авторові цих рядків. Характерною рисою роботи колективу УЦКД було створення неформальних дослідницьких команд, які спільно вели масштабні наукові розвідки й завершували їх колективними працями, об’єднаними справді спільним баченням предмету, а не лише формальною темою та спільною обкладинкою. Тематика досліджень, що ними керував О. Гриценко, охоплювала не лише культурну політику України та інших європейських країн, а й етнокультурне різноманіття та мультикультуралізм, популярну та масову культуру, сучасні культурні індустрії, культуру повсякдення, світську національну міфологію (так звану громадянську релігію) та інші актуальні напрями, котрі доти ніким (чи майже ніким) в Україні як слід не вивчалися. Унаслідок цих досліджень з’явилися й заслужили визнання в наукових і професійних колах колективні праці, що їх редактором-упорядником і ключовим співавтором був О. Гриценко: “Культурна політика: методологічні, правові, економічні проблеми” [5], “Нариси української популярної культури” [6], “Культура в законі: стан та проблеми правового регулювання культури в Україні” [7], “Герої та знаменитості в українській культурі” [9], “Роздержавлення в культурній сфері України” [11], “Багатокультурність і освіта” [12], “Українська культура і європейська інтеграція” [14] та інші.

Паралельно з цим О. Гриценко працював над монографічними науковими дослідженнями; плодами цієї праці стали його книжки “Своя мудрість: Національні міфології та громадянська релігія в Україні” [8], “Культура і влада: Теорія і практика культурної політики в сучасному світі” [10], “Пророки, пірати, політики і публіка. Культурні індустрії й державна політика в сучасній Україні” [13] (у співавторстві з В. Солодовником).

Кожна з цих праць, по суті, стала піонерською у своїй тематиці для української гуманітаристики,

а багато в чому ці книжки залишаються такими й по сьогодні. Зокрема, у книжці “Своя мудрість” була запропонована оригінальна концепція національної міфології як сукупності акцептованих більшістю спільноти текстів, символів, ритуалів та цінностей “громадянської релігії” певної модерної нації, ґрунтована на працях Е. Дюркгайма, М. Еліаде, Р. Барта, а також на ідеях теоретиків бірмінгемської школи культурних досліджень Дж. Фіска й Дж. Хартлі. На підставі цієї концепції у книжці запропоновано огляд різних етапів і напрямів формування української національної ідеї, від “козацької міфології”, народництва й державництва — до сучасного ідеологічного (на думку автора, міфологізованого) різноманіття націоналізму, лівого популізму, прозахідного лібералізму тощо.

У праці “Культура і влада” О. Гриценко, чи не вперше в українській гуманітаристиці, підсумував і узагальнив міжнародний та вітчизняний досвід теоретичного осмислення й прикладного використання культурної політики, оглянув кількасотлітню історію взаємин між владою й культурою на українських землях.

Книжка “Пророки, пірати, політики і публіка” стала одним із перших монографічних досліджень розвитку сучасних культурних індустрій (кіно, книговидання, популярної музики) в незалежній Україні, а також доволі суперечливого досвіду державної політики, котра була нібито спрямована на їхню підтримку та розвиток, але через концептуальну несистемність і низьку ефективність часто виявлялася гальмом для цього розвитку.

На окрему згадку заслуговує аналітичний огляд “Культурна політика в Україні” [18]. У 2004 році міністр культури України Ю. Богуцький домігся долучення нашої держави до Європейської програми оглядів державної культурної політики країн-членів Ради Європи. Наступного року робоча група на чолі з О. Гриценком розпочала підготовку Національного звіту про культурну політику України, а паралельно група експертів з кількох європейських країн знайомилася зі справами в нашій культурі й готувала свій звіт. Наслідком роботи української групи став підсумок, що його опубліковано як згаданий вище аналітичний огляд, а в травні 2007 року міністр культури України Ю. Богуцький успішно презентував Національний звіт про культурну політику України [19] на спеціальній сесії профільного директорату Ради Європи в Страсбурзі.

Іншим важливим для української культури проектом, до якого значний внесок зробив О. Гриценко, стала кількалітня робота з розроблення, а потім — із забезпечення прийняття Верховною Радою нового Закону України “Про культуру” (2010). Щоправда, у ході нескінченних міжвідомчих узгоджень та “доопрацювань” цей закон втратив значну частину тих потенційно корисних нововведень, що передбачалися розробниками на початку.

У 2008 році О. Гриценко став учасником міжнародного наукового проекту “Між релігійною традицією, комуністичною спадщиною та культурним відродженням: транснаціональні аспекти культури пам’яті Центрально-Східної Європи”, що здійснювався Центром досліджень історії й культури Центрально-Східної Європи (GWZO) Ляйпцізького університету (Німеччина) у 2007–2012 роках. Методологічним підґрунтям цього проекту була відома концепція культури пам’яті, обґрунтована й розвинена Яном Ассманом та Аляйдою Ассман. Внеском О. Гриценка до цього міжнародного проекту стало дослідження символічного простору та культури пам’яті західноукраїнського міста Трускавець, що розглядалися як поле багатолітньої конкуренції кількох урбаністичних і націєтворчих проектів — польського, українського, русифікаційного радянського. Ця праця, опублікована в підсумковій колективній монографії учасників проекту [20], стала першою в цілій низці нових масштабних наукових досліджень О. Гриценка з тематики культури пам’яті, політики пам’яті, а також трансформації символічного простору в різних містах України.

Наступною помітною працею в цьому переліку стала монографія “Пам’ять місцевого виробництва. Трансформація символічного простору та історичної пам’яті в малих містах України” [15]. Вона виявилася фактично першим в Україні міждисциплінарним дослідженням процесів пострадянської трансформації культурної ідентичності, культури пам’яті та символічного простору Центральної України, як ключового, але не раз обійденого увагою регіону. Дослідження було здійснене на багатому матеріалі двох малих міст Черкащини — історичної Звенигородки й заснованого вже по війні шахтарського Ватутіного (рідного міста Олександра). У книжці глибоко проаналізовано історію формування міського простору обох міст, виникнення й розвитку локальних історичних наративів та пам’ятників, еволюцію місцевих ідентичностей.

У цій праці автор обґрунтував, а потім — практично втілював методологічні засади вивчення символічного простору міст та колективної пам'яті й ідентичностей місцевих спільнот на основі методів семіологічного аналізу міського простору й культури пам'яті, теорій національної та культурної ідентичностей.

Наступну масштабну працю з тематики культури пам'яті та державної політики пам'яті О. Гриценко здійснив уже працюючи в Інституті культурології НАМ України. Вона одержала назву “Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994-2014): підґрунтя, послання, реалізація, результати” [17].

Ця чимала монографія містить вичерпне за охопленням матеріалу й переконливе за методологією та обґрунтованістю висновків дослідження формування, практичного втілення та прямих наслідків політики у сфері історичної пам'яті, що здійснювалась у період, коли президентами України були Л. Кучма, В. Ющенко, В. Янукович. Застосовуючи дискурсивний аналіз великого масиву документів політики пам'яті, автор переконливо розкриває визначені та неявні цілі цієї політики, її ідеологічне підґрунтя, тематичні й політичні пріоритети кожного з трьох президентів, а часто — ще й інших важливих гравців на цьому політичному полі. Зібравши й опрацювавши величезний масив інших джерел, автор проаналізував також практичну реалізацію поставлених президентами завдань, оцінив їхні безпосередні наслідки та суспільну рецепцію, зокрема — у різних регіонах України. Як і в попередній монографії, О. Гриценко запропонував вагомий методологічний продукт — цілісну методо-

логію вивчення й оцінювання державної політики пам'яті, ґрунтовану на методології міждисциплінарних культурних досліджень, аналізу суспільної політики, дискурсивного аналізу, а також на авторському варіанті методу стратегічних дилем культурної політики.

Наступним етапом досліджень із цієї тематики стало започатковане Інститутом культурології НАМ України в 2018 році виконання науково-дослідної роботи на тему “Трансформація культури пам'яті сучасного українського суспільства”. У межах цієї теми, під науковим керівництвом О. Гриценка, здійснюється, зокрема, дослідження сучасної політики декомунізації в Україні як соціокультурного явища, численні проекти з відродження “втрачених видатних пам'яток” — як нерухомих (відбудова зруйнованих храмів), так і нематеріальних (відродження втрачених мистецьких традицій і шкіл).

Іншим напрямом, на якому О. Гриценко плідно працює вже протягом кількох років, опублікувавши низку наукових праць, є проблематика теоретичного моделювання культурного простору, зокрема — національного, та осмислення трансформаційних змін, що в ньому відбуваються в умовах глобалізованого світу [16].

Підсумовуючи, можу сміливо констатувати, що адекватно уявити становлення культурних досліджень, аналізу культурної політики, досліджень популярної культури та культури пам'яті в сучасній українській культурології неможливо, не віддавши належного ролі в них Олександра Гриценка, який пройшов складну еволюцію від молодого кібернетика й поета до провідного українського культуролога.

#### Література / References:

1. **Гриценко О. А.** Авангард як традиція. *Прапор*. 1989. № 6. С. 157 — 166.
2. **Гриценко О. А.** Реалізм та реальність. *Київ*. 1989. № 1. С. 161 — 166.
3. **Гриценко О. А.** Культурна політика: концепції й досвід. Навчальний посібник. Київ: ІДУС, 1994. 59 с.
4. **Гриценко О. А., Стриха М. В.** Основні положення Концепції державної культурної політики України (Проект). *Культура і життя*. 1995. 21 січня.
5. **Гриценко О. А.** (ред.) Культурна політика: методологічні, правові, економічні проблеми. Збірник наукових праць. Київ: УЦКД. 1995. 64 с.
1. **Grytsenko O.** Avangard yak tradytsia. *Prapor*: 1989. № 6. P. 157 — 166.
2. **Grytsenko O.** Realizm ta realnist. *Kyiv*. 1989. № 1. P. 161 — 166.
3. **Grytsenko O.** Kulturna polityka: kontseptsii i dosvid. Navchalnyi posibnyk. *Kyiv*. IDUS, 1994. 59 p.
4. **Grytsenko O., Strikha M.** Osnovni polozhennia Kontseptsii derzhavnoi kulturnoi polityky Ukrainy. *Kultura i zhyttia*. 1995. January 21.
5. **Grytsenko O.** (ed.) Kulturna polityka: metodologichni, pravovi, ekonomichni problemy. *Zbirnyk naukovykh prats*. *Kyiv*: UCKD, 1995. 64 p.

6. **Гриценко О. А.** (ред.-упорядник). Нариси української популярної культури. Київ: УЦКД, 1998. 760 с.
7. **Гриценко О. А.** (ред.) Культура в законі: стан та проблеми правового регулювання культури в Україні. Київ: УЦКД, 1998. 102 с.
8. **Гриценко О. А.** “Своя мудрість”. Національні міфології та “громадянська релігія” в Україні. Київ: УЦКД, 1998. 180 с.
9. **Гриценко О. А.** (ред.) Герої та знаменитості в українській культурі. Київ: УЦКД, 1999. 352 с.
10. **Гриценко О. А.** Культура і влада. Теорія і практика культурної політики в сучасному світі. Київ: УЦКД, 2000. 228 с.
11. **Гриценко О. А.** (ред.) Роздержавлення в культурній сфері України. Матеріали науково-практичного семінару (14 — 16 червня 2001, м. Ворзель). Київ: УЦКД, 2001. 52 с.
12. **Гриценко О. А.** (ред.) Багатокультурність і освіта. Перспективи запровадження засад полікультурності в системі середньої освіти України. Київ: УЦКД, 2001. 56 с.
13. **Гриценко О. А., Солодовник В. В.** Пророки, пірати, політики і публіка. Культурні індустрії й державна політика в сучасній Україні. Київ: УЦКД, 2003. 168 с.
14. **Гриценко О. А., Гончаренко Н. К., М'ягка Є. А.** Українська культура і європейська інтеграція. Збірник аналітичних матеріалів. Київ: УЦКД, 2007. 99 с.
15. **Гриценко О. А.** Пам'ять місцевого виробництва. Трансформація символічного простору та історичної пам'яті в малих містах України. Київ: КІС, 2014. 352 с.
16. **Гриценко О. А.** Цілісність/єдність національного культурного простору: питома риса чи бажана мета? *Культурологічна думка: щорічник наукових праць*. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2016. № 10. С. 13 — 24.
17. **Гриценко О. А.** Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994–2014): підгрунття, послання, реалізація, результати. Київ: КІС, 2017. 1136 с.
18. Культурна політика в Україні. Аналітичний огляд (за ред. О.Гриценка). Київ: УЦКД, 2007. 160 с.
19. Cultural Policy in Ukraine National Report. [Prepared by a task force of the Ukrainian Centre for Cultural Studies of the Ministry of Culture and Tourism of Ukraine as a part of Ukraine's participation in the European programme of national cultural policy reviews. Task force leader Oleksandr Hrytsenko]. CDCULT (2007) 14. URL: <https://rm.coe.int/1680696418> (дата звернення: 04.12.2018).
20. **Hrytsenko, Oleksandr.** Städtischer Raum und Erinnerungskultur der westukrainischen Stadt Truskavets. *Gebrochene Kontinuitäten Transnationalität in den Erinnerungskulturen Ostmitteleuropas im 20. Jahrhundert* [Ed.: Gasior, Agnieszka; Halemba, Agnieszka; Troebst, Stefan]. Böhlau Verlag, 2014. S. 246–265.
6. **Grytsenko O.** (ed.) *Narysy ukraïnskoï popularnoi kultury* [Essays on Ukrainian popular culture] Kyiv: UCKD, 1998. 760 p.
7. **Grytsenko O.** (ed.) *Kultura v zakoni: stan ta problemy pravovoho reguliuvannia kultury v Ukraini*. Kyiv: UCKD, 1998. 102 p.
8. **Grytsenko O.** *Svoya Mudrist. Natsionalni mifologii ta hromadyanska religia v Ukraini*. Kyiv: UCKD. 1998. 180 p.
9. **Grytsenko O.** (ed.) *Heroi ta znamenytosti v ukraïnskiy kulturi*. Kyiv: UCKD, 1999. 352 p.
10. **Grytsenko O.** *Kultura i vlada. Teoria i praktyka kulturnoi polityky v suchasnomu sviti*. Kyiv: UCKD, 2000. 228 p.
11. **Grytsenko O.** (ed.) *Rozderzhavleniia v kulturniy sferi Ukrainy. Materialy naukovo-praktychnoho seminaru*. (June 14-16, 2001. Vorzel). Kyiv: UCKD, 2001. 52 p.
12. **Grytsenko O.** (ed.) *Bahatokulturnist i osvita. Perspektyvy zaprovadzheniia zasad polikulturnosti v systemi serednoyi osvity Ukrainy*. Kyiv: UCKD, 2001. 56 p.
13. **Grytsenko O. and Solodovnyk V.** *Proroky, piraty, polityky i publika. Kulturni industrii i derzhavna polityka v suchasniy Ukraini*. Kyiv: UCKD, 2003. 168 p.
14. **Grytsenko O., Honcharenko N., Myahka Y.** *Ukrainska kultura i evropeyska integratsiia. Zbirnyk analitychnykh materialiv*. Kyiv: UCKD, 2007. 99 p.
15. **Grytsenko O.** *Pamyat mistsevoho vyrobnytstva. Transformatsiia symvolichnoho prostoru ta istorychnoi pamyati v malykh mistakh Ukrainy*. Kyiv: KIS, 2014. 352 p.
16. **Grytsenko O.** Integrity of a national cultural space: an intrinsic feature or a desirable goal? *Kulturologichna doomka: shchorichnyk naukovykh prats*. Kyiv: Instytut kulturologiyi NAM Ukrainy, Ukrainy, 2016. № 10. P. 13 — 24.
17. **Grytsenko O.** *The Presidents and Memory: Memory policies of the Presidents of Ukraine in 1994-2014: backgrounds, messages, implementation, results*. Kyiv: KIS, 2017. 1136 p.
18. *Kulturna polityka v Ukraini. Analitychnyi ohliad* (za red. O.Grytsenka). Kyiv: UCKD, 2007. 160 p.
19. *Cultural Policy in Ukraine National Report*. [Prepared by a task force of the Ukr. Centre for Cultural Studies of the Ministry of Culture and Tourism of Ukraine as a part of Ukraine's participation in the European programme of national cultural policy reviews. Task force leader Oleksandr Grytsenko]. CDCULT (2007)14. URL: <https://rm.coe.int/1680696418> (Last accessed: 04.12.2018).
20. **Grytsenko, Oleksandr.** *Städtischer Raum und Erinnerungskultur der westukrainischen Stadt Truskavets. Gebrochene Kontinuitäten Transnationalität in den Erinnerungskulturen Ostmitteleuropas im 20. Jahrhundert* [Ed.: Gasior, Agnieszka; Halemba, Agnieszka; Troebst, Stefan]. Böhlau Verlag, 2014. P. 246 — 265.

### Стриха Максим Витальевич

**О становлении культурных исследований и анализа культурной политики как научных дисциплин: роль Александра Гриценко в этом процессе**

*Аннотация. В статье предложен обзор основных аспектов истории становления в Украине таких направлений современных гуманитарных наук, как междисциплинарные культурные исследования, методологические аспекты анализа культурной политики, исследования популярной культуры и культурных индустрий, процессов постком-*

мунистической трансформации национального культурного пространства и культуры памяти в условиях постсоветского общества, под влиянием глобализации. Особое внимание в статье уделено роли известного современного украинского культуролога и писателя Александра Гриценко в упомянутых процессах научного становления.

**Ключевые слова:** гуманитарные науки, методология, культурные исследования, популярная культура, анализ культурной политики, культура памяти, культурные индустрии, семиотическое пространство.

**Maksym Strikha**

**On the Formation of Cultural Studies and Cultural Policy Analysis as Academic Disciplines:  
Oleksandr Grytsenko's Role in the Process**

**Summary.** The article offers an overview of major aspects of the process of formation of such contemporary humanitarian disciplines as cultural studies, studies in public cultural policy methodology, studies of popular culture and creative industries, studies in culture of remembrance (*Erinnerungskultur*), as well as studies in the post-communist transformation of national cultural space in Ukraine. Special attention is given to the prominent role of the culture theorist and author Oleksandr Grytsenko in this process, in particular, to the importance of his books in it. The earlier one, *A Wisdom of Our Own: National Mythologies and Civil Religion in Ukraine* (1998), was dedicated to cultural analysis of key elements of Ukrainian national mythologies (or rather, of the nation's so-called civil religion), as manifested through works and careers of such prominent cultural and political personalities as Ukraine's national bard Taras Shevchenko, his friends and colleagues Panteleimon Kulish and Mykola Kostomarov (regarded by many as the founding fathers of Ukrainian cultural populism), the scholars and left-leaning political activists Mykhailo Drahomanov, Serhii Yefremov, and Mykhailo Hrushevskiy, their conservative elitist opponents Waclaw Lypynski and Dmytro Dontsov, prominent Ukrainian 'national Communist' authors of the 1920s, Mykola Khylyovyi and Mykola Zerov, the intellectual leader of 'the sixtiers' cultural/civic movement Ivan Dziuba and others.

Grytsenko's best known books on public cultural policy, *Culture and Power: Theory and Practice of Cultural Policies in Contemporary World* (2000), and *Prophets, Pirates, Politicians and the Public: cultural industries and public policies in Ukraine* (2003) have been among the few scholarly works offering profound and balanced analysis of complicated processes of post-Soviet transformation in Ukraine's cultural sector. His latest seminal works, *Memory as Local Produce: Transformation of Symbolic Space and Historic Memory in Ukraine's Small Towns* (2014) and *The Presidents and Memory: Memory policies of the Presidents of Ukraine 1994-2014: backgrounds, messages, implementation, results* (2017), on the other hand, deal with various topical issues of Ukraine's culture of remembrance and the state's policies in this important field.

**Keywords:** humanities, cultural studies, popular culture, cultural policy analysis, culture of remembrance, symbolic space.